

акті. Така деталізація, на нашу думку, є зайвою, а в окремих випадках вона зумовлює ряд невіршених процесуальних питань. Зазначене свідчить про необхідність внесення змін у чинне законодавство, які повинні бути спрямовані на спрощення чи уніфікацію процесуального порядку висунення остаточного обвинувачення в обвинувальному акті.

ЛУКАШКІНА Т. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу

ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В науці кримінального процесуального права та в практиці поняття «предмет доказування» є досить ustalеним, а от щодо визначення цього поняття, структури, навіть необхідності визначення у чинному законодавстві переліку обставин, які складають предмет доказування, висловлені різні думки. Зокрема, Л. М. Лобойко та О. А. Балчук, визначаючи предмет доказування як коло обставин, що підлягають доказуванню у кримінальних справах, зазначають, що регламентувати у кримінальному процесуальному законодавстві повний перелік обставин, що є обов'язковими для встановлення у кожній справі, неможливо, оскільки кожна кримінальна справа є унікальною за «набором» обставин, які треба встановити. Далі автори ведуть мову про те, що сторони кримінального провадження самостійно визначають коло питань, що є необхідними для дослідження. Що вони мають на увазі під «колом питань» для дослідження, не визначено [1, с. 171, 173].

Не можна не погодитись з авторами відносно унікальності кожного провадження (кожної справи), вона полягає в тому, що будь-яка подія відбувалася у певному місці, в певний час, конкретні особи вчиняли певні дії, керувались своїми мотивами тощо. Можна сказати, що кожний злочин (кримінальне правопорушення) є неповторним, але це не заважає в законодавстві (ч. 1 ст.2 КК України) та науці кримінального права застосовувати поняття складу злочину, під яким розуміють сукупність визначених законом ознак, що характеризують суспільно небезпечне діяння як злочин. Для того, щоб правильно застосувати норму кримінального матеріального права, необхідно встановити фактичні обставини, на які, так би мовити, накладається схема — склад злочину, завдяки чому можна зробити висновок про те, чи мало місце посягання на захищений нормами кримінального права об'єкт, яке саме діяння було вчинене, чи містить воно ознаки об'єктивної сторони (дії чи

бездіяльність, передбачені конкретною нормою кримінального права, суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між діянням та наслідками), чи вчинене таке діяння особою, що має ознаки суб'єкту злочину (осудна чи обмежено осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності), яка форма та вид вини, мотиви, якими керувалася особа тощо.

Отже, предмет доказування, визначений ст. 91 КПК — це узагальнена схема тих обставин, які необхідно встановити у кожному провадженні. Зміст обставин буде різним в залежності від того, щодо якого злочину здійснюється провадження.

Очевидно, що в ст. 91 КПК визначені обставини, які складають кінцеву мету доказування. Крім цих обставин у кримінальному провадженні доводиться встановлювати і інші обставини та факти — факт перебування підозрюваного на місці вчинення злочину, факт погрозу його на адресу потерпілого тощо. Такі обставини іменують проміжними або доказовими фактами. Практично до цієї групи можна включити всі ті обставини, які встановлюються на підставі непрямих доказів. Ці обставини та факти не є кінцевою метою доказування, але на їх підставі згодом можна встановити обставини, передбачені ст. 91 КПК. Ще одна група обставин, які доводиться доказувати у кримінальному провадженні — допоміжні факти. Це обставини, за допомогою яких можна встановити достовірність наявних доказів, або відшукати додаткові докази — факт того, що свідок, який знаходився на певній відстані від місця події, міг (або не міг) чути розмову підозрюваного з потерпілим, бачити дії підозрюваного, факт знаходження на місці події певних осіб, які можуть бути викликані як свідки тощо.

Визначити конкретний перелік проміжних та допоміжних фактів неможливо, він залежить від особливостей кожного кримінального провадження, особливостей розслідування та розгляду справи, але їх об'єднує одне — всі вони пов'язані з тими обставинами, які складають кінцеву мету доказування. Проміжні (доказові) факти дають підстави для припущення про наявність події злочину та вчинення його певною особою, допоміжні факти дозволяють перевірити докази, на підставі яких можна зробити висновки про наявність обставин, які складають кінцеву мету доказування, та проміжних фактів, дозволяють відшукати нові докази для встановлення зазначених обставин та фактів. Оскільки, на нашу думку, предмет доказування включає всі факти та обставини, які необхідно доказати для правильного вирішення справи, немає ніяких принципових підстав для того, що б не включати в нього проміжні (доказові) факти, а також допоміжні факти, саме ці три групи обставин необхідно доказати.

Не існує окремого переліку обставин, які встановлює сторона обвинувачення, і окремого переліку для сторони захисту. Слідчий, прокурор спрямовують свої зусилля на встановлення події злочину (з'ясовують,

чи мала місце певна подія, чи є вона подією злочину), якщо встановлено подію — встановлюють, хто саме вчинив певні дії чи бездіяльність, з'ясовують інші обставини, передбачені ст. 91 КПК. Сторона захисту може заперечувати наявність події (доводити, що особа, яку вважають вбитою, насправді жива), заперечувати, що певна подія є подією злочину (доводити, що будинок, у знищенні якого шляхом підпалу обвинувачують підозрюваного, згорів через необережність самого потерпілого). Сторона захисту може заперечувати причетність підозрюваного до злочину (стверджувати, що злочин вчинила інша особа), може вести мову про іншу форму вини (підозрюваний вчинив не умисне вбивство, а необережне), доводити наявність пом'якшуючих обставин, заперечувати обтяжуючі обставини, ставити питання про менший розмір шкоди тощо. Прокурор може стверджувати, що встановлено факт перебування обвинуваченого на місці вчинення злочину, факт погроз з його боку на адресу потерпілого (тобто доводити наявність проміжних фактів), а захисник бере під сумнів доведеність таких фактів, буде доводити, наприклад, що свідки, на показання яких посилається прокурор, мають давні неприязні стосунки з обвинуваченим і обмовляють його, або мають суттєві вади зору, слуху, через що не могли бачити чи чути певні обставини (тобто посилатися на певні допоміжні факти). І всі ці обставини сторони будуть доводити чи спростовувати саме для того, щоб довести наявність (відсутність) події злочину та причетність (непричетність) до злочину обвинуваченого.

Отже, ще раз підкреслимо, що не існує якогось особливого предмету доказування для сторін, сторона обвинувачення зобов'язана, встановлюючи обставини предмету доказування, діяти неупереджено, з'ясовувати наявність або відсутність події злочину, винуватість підозрюваного, чи відсутність його вини, а сторона захисту діє тільки на користь підозрюваного, обвинуваченого, але орієнтуючись саме на перелік обставин, зазначений в ст. 91 КПК, заперечувати чи доводити наявність якихось інших обставин немає сенсу.

Визначення у кримінальному процесуальному законодавстві переліку обставин, які необхідно доказати у кримінальному провадженні, дозволяє сторонам спрямувати свої зусилля на встановлення тільки тих обставин, які необхідні для вирішення кримінального провадження по суті.

Список використаних джерел

1. Лобойко Л. М., Банчук О. А. Кримінальний процес: Навчальний посібник. К.: Ваіте, 2014.